

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatelky evidované právnické osoby **Židovská obec Brno**, sídlem třída Kpt. Jaroše 1922/3, Brno, zastoupené JUDr. Markem Nespalou, advokátem, sídlem Vyšehradská 421/21, Praha 2 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2018 č. j. 28 Cdo 531/2018-135 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. srpna 2017 č. j. 49 Co 122/2016-112, za účasti **Nejvyššího soudu** a **Krajského soudu v Brně**, jako účastníků řízení, a **České republiky – České správy sociálního zabezpečení**, sídlem Křížová 1292/25, Praha 5 – Smíchov, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 4, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).
2. Stěžovatelka se v řízeních před obecnými soudy po vedlejší účastnici domáhala uzavření dohody o vydání nemovitých věcí specifikovaných v I. výroku napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně (dále jen „nemovitosti“), a to podle § 10 odst. 4 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o majetkovém vyrovnání“). Vlastnické právo k nemovitostem bylo právní předchůdkyni stěžovatelky odňato za 2. světové války a po jejím skončení bylo obnoveno. V roce 1947 se nemovitosti staly předmětem smlouvy o nájmu uzavřené s československým státem. Následně převedla právní předchůdkyně stěžovatelky vlastnické právo k nemovitostem na stát kupní smlouvou ze dne 29. 11. 1957 (dále jen „kupní smlouva“).
3. Ústavní soud si k posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) vedený pod sp. zn. 48 C 238/2014, z jehož obsahu zjistil následující. Poté, co městský soud rozsudkem ze dne 21. 1. 2016 č. j. 48 C 238/2014-55 vedlejší účastnici uložil povinnost uzavřít se stěžovatelkou dohodu o vydání nemovitostí, změnil k odvolání vedlejší účastnice Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) v záhlaví uvedeným rozsudkem rozsudek městského soudu tak, že žalobu zamítl.

4. Podle krajského soudu bylo mezi účastnicemi řízení sporné, zda byla kupní smlouva ve smyslu § 5 písm. f) zákona o majetkovém vyrovnání uzavřena právní předchůdkyní stěžovatelky v tísní nebo za nápadně nevýhodných podmínek, a zda nemovitosti v rozhodném období sloužily duchovním, pastoračním či podobným činnostem v souladu s § 7 odst. 1 téhož zákona. Stejně jako v rozsudku městského soudu měl krajský soud v napadeném rozhodnutí za prokázané splnění předpokladů pro vydání nemovitostí podle zákona o majetkovém vyrovnání, avšak až na podmínku podle § 7 odst. 1 tohoto zákona. Krajský soud se ztotožnil s městským soudem, že prodej nemovitostí kupní smlouvou byl vzhledem k poválečnému vývoji důsledkem tísně právní předchůdkyně stěžovatelky. Oproti městskému soudu však dospěl výslovně k závěru, že právní předchůdkyně stěžovatelky nesplnila podmínku účelu užívání nemovitostí. Přestože byla tehdejší režimem omezena v užívání nemovitostí, není z hlediska § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání rozhodné, z jakých důvodů. Úmysl zákonodárce směřoval k omezení rozsahu vydávaných nemovitých věcí oproti § 6 zákona o majetkovém vyrovnání, jenž upravuje vydávání věcí Státním pozemkovým úřadem a Lesy České republiky, s. p., tj. subjekty odlišnými od povinných osob podle § 7 odst. 1 téhož zákona. Měly-li by být oprávněným osobám vydány všechny věci z původního majetku, s nímž hospodaří povinné osoby podle zákona o majetkovém vyrovnání, nebylo by důvodu pro existenci samostatného § 7. Už z preambule k zákonu o majetkovém vyrovnání plyne, že je určen ke zmírnění pouze některých majetkových křivd. Obnova vlastnického práva podle klíčového ustanovení sleduje také jiné cíle než zmírnění některých majetkových křivd a zajištění ekonomické soběstačnosti církví a náboženských společností; zejména má přispívat k vykonávání práv zaručených v čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny, čemuž odpovídá i restituce majetku tzv. neehospodářské povahy. Ze stěžovatelčiných tvrzení přitom vyplynulo, že její právní předchůdkyni nemohly nemovitosti sloužit k některému ze zákonem předepsaných účelů, jelikož je sama neužívala.

5. Dovolání stěžovatelky bylo napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu zamítnuto. Nejvyšší soud vzal v potaz příslušnou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, komentářovou literaturu i důvodovou zprávu k zákonu o majetkovém vyrovnání a ztotožnil se se závěry krajského soudu. Dospěl k závěru, že výklad § 7 odst. 1 podaný krajským soudem je (na rozdíl od mínění stěžovatelky obsaženého v jejím dovolání – č. l. 120 a 121 připojeného procesního spisu městského soudu) správný, přestože výslovně neodkazuje na výše zmíněné prameny, které jednoznačně podporují jeho interpretační závěry. Nejvyšší soud uzavřel, že použití principu *in favorem restitutionis* by v posuzovaném případě bylo proti smyslu a účelu zákona o majetkovém vyrovnání, neboť snaha o výklad restitučních předpisů vstřícný k oprávněným osobám nemůže vést k překročení zákonného režimu majetkového vyrovnání.

II.

Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že soudy v napadených rozsudcích porušily její právo na soudní ochranu a legitimní očekávání ve vztahu k principu výkladu předpisů *ex favore restitutionis* a k ochraně vlastnického práva, neboť nezohlednily veškeré specifické okolnosti případu. Ani při existenci majetkové křivdy soudy nereflektovaly, že splnění podmínky účelu užívání nemovitostí ji znemožnil stát a přepjatě formalisticky vyložily § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání. Vedlejší účastnice podle stěžovatelky těží z protiprávního stavu, který sama vyvolala, přičemž jí nesvědčí dobrá víra chráněná v zájmu právní jistoty. Proto se povinná osoba nemůže dovolávat ochrany vlastního „*unfair jednutí*“, k čemuž stěžovatelka poukazuje

např. na náleží Ústavního soudu ze dne 22. 2. 1995 sp. zn. II. ÚS 42/94 (N 13/3 SbNU 67). Z listin pocházejících z období po 2. světové válce má vyplývat administrativní povaha dotčené budovy. Stěžovatelka zdůraznila, že její právní předchůdkyně nemohla nemovitosti řádně užívat z důvodu jejich obsazení složkami Sboru národní bezpečnosti.

7. Dále připomíná, že smlouva o nájmu z roku 1947 obsahovala transparentně nevýhodné podmínky pro její právní předchůdkyni, která poté v roce 1954 uzavřela se státem dohodu o bezúplatném užívání nemovitostí. Tato bezvýhodná situace vyústila v uzavření kupní smlouvy. Jelikož stěžovatelka příjem z nájemného vkládala do opravy nemovitostí, nelze z její strany hovořit o hospodářské činnosti a „hospodářské povaze“ nemovitostí. Stěžovatelka též namítla, že vede-li výklad restitučního předpisu k pochybnostem, zda má být na jeho základě majetková křivda napravena, je namístě ji napravit a že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 2430/2013 (N 27/72 SbNU 305) nevzniká nová křivda, je-li minulá křivda odčiňována „na účet státu“. Výkon práv státem je v tomto případě v rozporu s dobrými mravy a výklad zákona krajským soudem a Nejvyšším soudem je nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a povahou uplatňovaného práva. Stěžovatelka poukázala na náleží Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87), podle něhož soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona a smí se od něj odchýlit, vyžaduje-li to ze závažných důvodů jeho účel, historie vzniku, systematická souvislost nebo některý z ústavních principů. Stěžovatelka uzavřela, že se obecné soudy „doslovnou aplikací“ § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání vyvázaly z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení věci.

8. K ústavní stížnosti stěžovatelka přiložila právní stanovisko prof. JUDr. Aleše Gerlocha, CSc., k výkladu některých ustanovení zákona o majetkovém vyrovnání. V něm jeho autor uvedl, že do jisté míry lze logickým výkladem mít za to, že je-li důvodem restituce protiprávní odnětí majetku, mělo by důvodem být i protiprávní omezení dispozice s ním. Nemohla-li se prosadit vůle vlastníka při vymezení účelu užívání věci z důvodů, které nemohl ovlivnit, ačkoli by jinak kýženým způsobem věc užíval, měla by taková okolnost být z hlediska cíle restitučního předpisu zahrnuta do posouzení splnění podmínek vydání věci.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení, replika stěžovatelky

9. Soudce zpravodaj si podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení.

10. Nejvyšší soud připomněl, že princip *ex favore restitutionis* v posuzované věci uplatnit nešlo. Poukázal zejména na náleží Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345), stěžovatelkou výše vzpomenutý náleží sp. zn. I. ÚS 2430/2013 a stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (ST 21/39 SbNU 493; č. 477/2005 Sb.) a připomněl, že daný princip lze použít v případech pochybností, a nikoli jednoznačného znění zákona, který napravení křivdy neumožňuje. Nadto je podle judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu ochrana vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny přiznávána pouze již konstituovanému vlastnickému právu, nikoliv uplatněnému restitučnímu nároku. Závěrem Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně ji náleží podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zcela zamítl.

11. Krajský soud zcela odkázal na odůvodnění jeho ústavní stížností napadeného rozsudku.

12. Podle vedlejší účastnice je to naopak výklad zastávaný stěžovatelkou, jehož upřednostnění by zasáhlo do právní jistoty subjektů práva. Příslušný postup by ani nebyl výkladem zákona, nýbrž jeho nepřipustným rozšířením. Stěžovatelka si protiřečí, uvedla-li, že jí stát zabránil v užívání nemovitostí a současně, že šlo o kancelářskou budovu, protože by podmínka podle § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání měla být splněna. Oba soudy ve svých rozsudcích správně dovodily, že splnění podmínky stanovené v § 7 odst. 1 písm. b) zákona o majetkovém vyrovnání je jedním z nezbytných předpokladů vydání nemovité věci oprávněné osobě. Není-li tato zákonná podmínka splněna, což je nesporně i případ stěžovatelky, která tuto skutečnost sama přiznává na straně 3 ústavní stížnosti, a to bez ohledu na to, z jakého důvodu, nemůže stěžovatelce vzniknout nárok na vydání nemovité věci v režimu zákona o majetkovém vyrovnání. Navíc stěžovatelka jen spekuluje o účelu, jemuž by jí nemovité věci v rozhodném období sloužily, nebo zda by je dobrovolně neprodala apod. Je otázkou, jaký by vůbec byl osud nemovitostí, nenastaly-li by stěžovatelkou popsané poválečné události. Vedlejší účastnice má za to, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná a měla by být z tohoto důvodu odmítnuta.

13. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. V té stěžovatelka konstatovala, že údajná vnitřní rozpornost její argumentace je ve skutečnosti důsledkem ne zcela jednoduchého skutkového stavu. Z konkrétních okolností případu je zřejmé, že jednání a postup vedlejší účastnice těží z protiprávního stavu, který sama vytvořila a vyvolala. Byl to stát, který protiprávně zabral část budovy a vnutil předchůdkyni stěžovatelky uzavření nevýhodných smluv. Stěžovatelka podotkla, že soudy v rozporu s čl. 4 Ústavy opomněly ústavněprávní rozměr případu, a ve zbytku zopakovala nebo parafrázovala námitky vznesené v ústavní stížnosti. Závěrem navrhla, aby Ústavní soud její ústavní stížnosti vyhověl.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu pravomoc vykonávat dozor nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky. Jiné vady se nacházejí mimo jeho přezkumnou pravomoc, protože se musí vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi pravomocí svěřených mu Ústavou. V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že byť není ústavní stížnost důvodná, není pro níže uvedené

důvody ani zjevně neopodstatněná, a proto přistoupil k věcnému přezkumu napadených rozhodnutí.

16. Ke stěžejní námitce stěžovatelky o neústavní absenci příklonu soudů k principu *ex favore (in favorem) restitutionis* Ústavní soud předesílá, že soudy neměly o výkladu § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání, tedy ani o právním posouzení věci, žádné pochybnosti. Ze zde nenapadeného rozsudku městského soudu Ústavní soud zjistil, že jeho změna krajským soudem nebyla dána odlišným náhledem soudů na účel rozhodné právní úpravy a výklad § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání, nýbrž tím, že městský soud v rozsudku, jímž žalobě stěžovatelky vyhověl, neposoudil naplnění podmínek vydání věci podle § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání, na což naopak poukázala vedlejší účastnice v odvolání ze dne 7. 3. 2016 (č. l. 66, 69 – 71 připojeného spisu).

17. Ústavní stížnost představuje náhled stěžovatelky na „správný“ výklad rozhodného ustanovení restitučního zákona a neobsahuje oproti napadeným rozhodnutím novou (ústavně) právní argumentaci. Ústavní soud mnohokrát judikoval, že mu až na výjimky nepřísluší výklad běžného zákona. Interpretační a aplikační proces podústavního práva je stížen ústavně relevantní („kvalifikovanou“) vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí nepřijatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz např. nálezy ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471) nebo ze dne 29. 1. 2019 sp. zn. III. ÚS 3397/17].

18. Dále je potřeba předeslat, že námitka specifickými okolnostmi případu, a nikoli jednoduchým skutkovým stavem, je paušálním odkazem na historické pozadí věci majícím zvrátit výklad znění zákona na stranu stěžovatelky. Skutkové okolnosti případu byly v řízeních před obecnými soudy jednoznačně prokázány a srozumitelně odůvodněny. Stěžovatelka nenamítla žádnou vadu procesu zjišťování skutkového stavu, naopak se ústavní stížnost týká zřetelně pouze podmínky podle § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání (a jeho výkladu), přičemž námitka specifických okolností případu nemůže být bez dalšího důvodná.

19. Důvodnou nelze shledat stěžovatelčinu námitku, již z jí nepříznivých historických událostí vyvozuje pro ni příznivý právní výklad zákona. Soudy zaujatý výklad § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání, jehož východiskem byl jasný text zákona, byl oběma soudy podrobně a ústavně souladně odůvodněn. Je možno přisvědčit vedlejší účastnici, že i kdyby měly či mohly vzít soudy v úvahu důvody neužívání nemovitostí právní předchůdkyní stěžovatelky, lze se jen domnívat, nikoli prokázat, k jakým účelům by byly nemovitosti užívány. Na druhou stranu je pravděpodobné, že by dnes stěžovatelka jen obtížně prokazovala, k jakému účelu by nemovitosti užívala, bylo-li by jí to umožněno. Ve prospěch stěžovatelky hovoří okolnost, že nelze přehlédnout předmět její činnosti, a lze se tak domnívat o potenciálním účelu užívání nemovitostí, jak ostatně sama činí. Pro posuzovanou věc je nicméně stěžejní nikoli hypotetický (byť nikoli zcela nepravděpodobný) účel užívání nemovitostí, nýbrž sama fakticita toho, že k zákonem stanovenému účelu právní předchůdkyně stěžovatelky nemovitosti neužívala. Tento stěžovatelce nepříznivý fakt je třeba uvést do vztahu se všemi relevantními výkladovými hledisky klíčového ustanovení zákona o majetkovém vyrovnání, potažmo ústavněprávními

požadavky plynoucími z potenciálně ohrožených základních práv a svobod stěžovatelky. Tak se však v napadených rozhodnutích stalo.

20. I v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva je vymezení podmínek a rozsahu majetkových restitucí zásadně věcí členských států, tj. demokratického zákonodárce, jenž stanovil, že se neodčihují, nýbrž zmírňují nikoli všechny, ale jen některé majetkové křivdy, na jejichž zmírnění není, mimo vůli zákonodárce, právní nárok (viz např. rozhodnutí ze dne 12. 7. 2001 ve věci *Malhous proti České republice* č. 33071/96 nebo ze dne 10. 7. 2002 ve věci *Gratzinger a Gratzingerová proti České republice* č. 39794/98).

21. S Nejvyšším soudem lze souhlasit i v tom, že restituční předpisy nelze vykládat extenzivně v případech jednoznačného vymezení podmínek restituce. Byť se dovolací soud nevyjádřil zcela pregnantně, když uvedl, že použití principu *ex favore restitutionis* by nebylo souladné se smyslem a účelem rozhodných ustanovení zákona o majetkovém vyrovnání, je podstatný jeho závěr, že zákonný rozsah majetkových vyrovnání nemůže být výkladem rozšiřován. Uvedená zásada je sice důležitým „pokynem“ soudům k šetření práv oprávněných osob, nemá však oporu v ústavním pořádku a není „všeobjímající“ vlastností restitučních nároků – je ze starší judikatury Ústavního soudu vycházejícím vodítkem, jež má vést k šetření práv restituentů a výkladu restitučních předpisů v souladu s jejich účelem a smyslem (viz náleze ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. III. ÚS 1283/17, dostupný stejně jako všechna rozhodnutí Ústavního soudu z <http://nalus.usoud.cz>). Z toho plyne, že nemůže být sama o sobě kritériem přiznání restitučního nároku, resp. že její použití je namísto pouze v mezích příslušného restitučního zákona.

22. Stěžovatelka ve skutečnosti nenamítá nedostatečné šetření práv oprávněné osoby a „nevstřícný“ (restriktivní) výklad zákona, nýbrž svou argumentací naplňuje zásadu *in favorem restitutionis* jiným obsahem. Jinak řečeno tato zásada může být obecnými soudy ústavně souladně následována, přestože neshledají uplatňovaný nárok důvodným. Rozhodná právní norma má být vždy vykládána s ohledem na její účel a smysl (jakož i na účel zákona a restitučního zákonodárství jako celku), v kterémžto postupu hraje zásada *in favorem restitutionis* důležitou úlohu. To ale neznamená, že by šlo za účelem zmírnění majetkových křivd „zmírňovat“ či dokonce opomínat též samy zákonné podmínky přiznání nároku. Kritérium účelového užívání majetku podle § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání nemůže být příklonem k zásadě *in favorem restitutionis* vykládáno tak, že je restituent splňuje proto, že byl v dispozici majetkem historicky omezen, a majetek proto neužíval. Vlastní účel zákona byl v napadených rozhodnutích vyložen a následován a nelze jej ztotožňovat se zásadou *in favorem restitutionis*. Opačný přístup a mechanický „výklad“ zákona pouze z pohledu absolutní priority tvrzeného restitučního nároku by vykazoval znaky neústavní libovůle. Takovým postupem by nebyl zákon v pravém slova smyslu vykládán, nýbrž by byla rozšiřována jeho zákonodárcem stanovená působnost. Na tom v posuzované věci Ústavní soud ani obecné soudy, které účel zákona srozumitelně vysvětlily, ničeho nemění.

23. Byť se v napadených rozhodnutích zaujatý výklad může jevit přísným, dospěl Ústavní soud k závěru, že spolu s jemu odpovídajícím postupem obecných soudů jako jediný odpovídá mezím ústavně zaručeného práva na soudní ochranu. Soudy v posuzované věci nevyložily zákon s ohledem na jeho účel a ve smyslu judikatury Ústavního soudu restriktivně, nýbrž adekvátně, a v napadených rozhodnutích nelze shledat nerespektování zásady *in favorem restitutionis*. V dané věci by totiž zdánlivý příklon k této zásadě nebyl extenzivním výkladem, nýbrž by nepřipustně rozšiřoval okruh případů a osob, na něž se zákon vztahuje.

24. Stěžovatelka poukazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 a povinnost soudů odchýlit se v určitých (výjimečných) případech od doslovného znění textu zákona. Jak ale sama uvádí, toto odchýlení lze požadovat pouze pro některou ze závažných okolností relevantních pro výklad dané normy – její účel, historii vzniku, systematiku či pro ústavní principy. Ústavní soud nehodlá ničeho měnit na závěru, že jazykový výklad představuje pouze přiblížení se aplikované právní normě a je „*východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.)*“ – viz nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399; č. 30/1998 Sb.). Současně ale podotýká, že právě souvislost jednotlivých výkladových postupů stěžovatelka v posuzované věci opomíjí.

25. Samotný výklad je nutno provádět „objektivně“, tedy na základě odůvodněných a přezkoumatelných hledisek – zejména znění a historie vzniku právní úpravy, systematiky s jinými ustanoveními a právními předpisy a také celkového smyslu se zřetelem k hodnotám chráněným ústavním pořádkem. Ústavní soud ve stěžovatelkou poukazovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 za jí citovanou pasáží (viz bod 7 tohoto nálezu) dodal, že je „*nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci*“. Nelze tudíž preferovat restituční nárok „pouze“ pro existenci majetkové křivdy. Právě účel restitučního zákonodárství požaduje zmírňovat v mezích ústavního pořádku pouze křivdy některé, jak ostatně bylo v napadených rozsudcích odůvodněno. A to tím spíše, není-li zásada *in favorem restitutionis* ústavněprávním požadavkem, nýbrž pomocným kritériem posuzování uplatněných restitučních nároků.

26. Jinak řečeno ze znění předmětného ustanovení, systematiky zákonné úpravy, logických vztahů, vůle zákonodárce ani smyslu a účelu zákona nevyplývá, že by pro posouzení naplnění podmínek účelového užívání nemovitostí měly být podstatné důvody, pro které tyto podmínky nebyly naplněny. Uplatnění zásady *in favorem restitutionis* je z podstaty věci intenzivnější, čím obtížnější je výklad rozhodné právní normy, včetně objasnění jejího smyslu a „restitučního“ účelu. Výkladová hlediska, a právě smysl a účel § 7 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání byly v napadených rozhodnutích dostatečně vyloženy i odůvodněny. Včetně poukazu krajského soudu na nadbytečnost existence daného ustanovení v případě opačného výkladu; daná část odůvodnění rozsudku krajského soudu je sice doslovným přepisem příslušné části komentáře k zákonu o majetkovém vyrovnání, to ale jeho přiléhavost neoslabuje. Tato argumentace byla rozvedena v rozsudku Nejvyššího soudu s tím, že výslovně uvádí, že „*[p]okud byla nemovitost pronajata subjektu mimo okruh oprávněných osob a jejich právních předchůdců, nemůže být vydána, a to i kdyby byla nájemcem využívána ve shodě s uvedenými účely*“ (viz CHOCHOLÁČ, A. In: JÄGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 92).

27. Důležitost zohlednění smyslu zákona a ústavních principů a hodnot vystupuje do popředí v tzv. složitých případech aplikace práva, tj. případech, v nichž skutečný argumentační problém nemůže být vyřešen odkazem na jednoznačné ustanovení určující pro výklad práva (srov. KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech*. Praha: Karolinum, 2002, s. 42). Požadavek na vyhnutí se mechanickému výkladu a použití právních norem však nemůže ústit v libovolné upřednostnění tvrzeného restitučního nároku v případech tzv. jednoduchých, o jejichž řešení není i pro existenci a zjevnost smyslu vykládaného pravidla důvodných pochybností.

28. Nedůvodnou je i námitka stěžovatelky mající dokázat splnění kýžené podmínky účelu užívání nemovitostí, že z nájemného platila jejich opravy; zákon o majetkovém vyrovnání zřetelně stanovuje jako jednu z podmínek restituce vlastní účel užívání věci, nikoli z něj potenciálně odvoditelnou „povahu věci“ (na což poukázala i vedlejší účastnice ve vyjádření k dovolání (č. l. 129 připojeného spisu); nadto není zřejmé, jak by měla souviset s opravováním nemovitostí stěžovatelkou. S tím souvisí i nedůvodnost stěžovatelčiny argumentace přiloženým odborným stanoviskem, neboť jednak hypotetický způsob užívání nemovitostí není z pohledu zákona o majetkovém vyrovnání rozhodný, jednak ani samotné omezení dispozice s majetkem není skutečností zakládající nárok na vydání věci podle tohoto zákona.

29. V posledku shledává Ústavní soud nedůvodnou i stěžovatelčinu argumentaci nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 42/94, podle něhož se nikdo nemůže dovolávat vlastní nepoctivosti. Tento nález na posuzovanou věc nedopadá; je zřejmé, že celá problematika restitucí se dotýká „nepoctivého“ jednání státu, které svými rozhodnutími Ústavní soud neschvaluje. V tomto případě, po více než sedmi desítkách let, však nemůže být hodnocena poctivost nabytí vlastnického práva k nemovitostem, nýbrž možnost zmírnit majetkovou křivdu v režimu stanoveném demokratickým zákonodárcem. Ústavní soud nepovažuje za nutné se podrobněji vyjadřovat ke zbývajícím stěžovatelkou odkazovaným nálezům Ústavního soudu, neboť jejich podstatu a význam pro posuzovanou věc uvedl ve svém vyjádření na pravou míru Nejvyšší soud.

30. Ústavní soud dospěl k závěru, že řízení před soudy nebyla zatížena kvalifikovanou vadou (viz bod 17), která by si žádala jeho kasační zásah. Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozhodnutími byla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky, a proto její ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Jelikož neprováděl dokazování a od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 22. června 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka ve věci III. ÚS 4121/18

Na rozdíl od většiny III. senátu jsem přesvědčen, že výklad § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, vstřícný vůči stěžovatelce jako oprávněné osobě, by nebyl v rozporu se smyslem a účelem tohoto zákona a nevedl by k překročení jeho režimu. Jediná, v rozsudku Nejvyššího soudu za nesplněnou označená podmínka odčinění křivdy na původním majetku (právní předchůdkyně) stěžovatelky, totiž, že předmětná nemovitost „v rozhodném období sloužila k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům“, splněna být nemohla. Vzhledem k zdecimovanému stavu, v němž se Židovská náboženská obec v Brně po skončení 2. světové války nacházela, nebyla schopna čelit tvrdému politickému kursu nastolenému vládou Národní fronty zvláště po parlamentních volbách v r. 1946 vůči náboženským obcím jinak, než že byla nucena v r. 1947 – po obnovení vlastnického práva k v době rasové perzekuce pod nacistickou okupační mocí arizovanému majetku – přistoupit na pronájem válkou poničené nemovitosti státu pro ubytování složek Sboru národní bezpečnosti za pro ni nápadně nevýhodných podmínek, v r. 1954 uzavřít se státem dohodu o jejím bezúplatném užívání a v r. 1957 kupní smlouvou převést vlastnické právo na státní organizaci.

Aniž je třeba spekulovat o tom, k jakému účelu by nemovitost bývala sloužila, kdyby k tomuto vývoji nedošlo, sdílím právní stanovisko prof. JUDr. Aleše Gerlocha, CSc., podle něhož „*do jisté míry lze logickým výkladem mít za to, že je-li důvodem restituce protiprávní odnětí majetku, mělo by důvodem být i protiprávní omezení dispozice s ním. Nemohla-li se prosadit vůle vlastníka při vymezení účelu užívání věci z důvodů, které nemohl ovlivnit, ačkoli by jinak kýženým způsobem věc užíval, měla by taková okolnost být z hlediska cíle restitučního předpisu zahrnuta do posouzení splnění podmínek vydání věci*“. Toto právní stanovisko však obecné soudy nezohlednily.

Odvolávat se na shora uvedená majetkoprávní jednání, vnucená právní předchůdkyni stěžovatelky pod vlivem autoritářské státní moci, jako na důvod znamenající nesplnění podmínky podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, jak učinily doslovnou aplikací tohoto ustanovení Krajský soud v Brně a Nejvyšší soud, je v hrubém rozporu s dobrými mravy. Stát nemůže nadále těžit z protiprávního stavu, který sám vyvolal a udržuje dosud. Odčinění křivdy podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi tu proto není namířeno proti právní jistotě jiných soukromých osob na základě později nastolených vlastnických poměrů, neboť k žádnému převodu nemovitosti na takové osoby nedošlo.

Od toho je Ústavní soud právě „soudním orgánem ochrany ústavnosti“ podle čl. 83 Ústavy, aby – namísto formalistického přístupu, který lpí na liteře právní normy – dal jiným složkám veřejné moci pokyn k hodnotovému přístupu představovanému principem *in favorem restitutionis*. Jak opakovaně vzkázal obecným soudům sám Ústavní soud, např. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96:

„Soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle, rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.“ Pokud tak soudy neučinily, porušily právo stěžovatelky na ochranu ústavně zaručeného legitimního očekávání, vlastnického práva i přístupu k soudu. Spravedlivé řešení věci vyžaduje docenit vnější a vnitřní kontext působení Židovské náboženské obce v Brně ve 40. a 50. letech minulého století, který znemožňoval naplnění jejího duchovního ad. poslání.

Proto se s většinovým názorem mých kolegů ve III. senátu, vyjádřeným ve výroku nálezu i v jeho odůvodnění, nemohu ztotožnit.

V Brně dne 22. června 2020

Jiří Zemánek